

Advies 12: gevaar digitale ontwrichting en desinformatie Covid-19 vaccinatie

Begeleidingscommissie Digitale Ondersteuning Bestrijding Covid-19

11 oktober 2020

De Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft een begeleidingscommissie ingesteld die de Minister zal adviseren over digitale ondersteuning bij de bestrijding van Covid-19. De begeleidingscommissie brengt naast gevraagde adviezen ook ongevraagde adviezen uit. Naar aanleiding van de berichtgeving rondom uw brief van 23 september 2020 aan de Tweede Kamer over de vaccinatiestrategie Covid-19 brengt de BC hierbij een advies uit.¹ Lering trekkend uit berichtgeving rond de lancering van de CoronaMelder app, pleit de begeleidingscommissie voor een *vroegtijdige* afstemming en lancering van communicatie rondom Covid-19 vaccin(s). De reden hiervoor is de toegenomen dreiging van desinformatie en digitale ontwrichting.

Start zo snel mogelijk de (online) dialoog over COVID-19 vaccinatie én de strijd tegen desinformatie

In de aanloop naar de uitrol van CoronaMelder is de noodzaak van heldere communicatie uitgebreid aan het licht gekomen. De begeleidingscommissie constateert voorts dat de online discussies over toekomstige Covid-19 vaccins in Nederland feller worden en wereldwijd ook gepaard gaan met actieve desinformatie. Om deze reden adviseert de begeleidingscommissie niet te wachten op het moment dat Covid-19 vaccins inderdaad beschikbaar komen maar start zo snel mogelijk met communiceren – zo mogelijk al per direct.

Uit de berichtgeving is de indruk ontstaan dat het ministerie wil wachten met de start van de COVID-19 vaccinatie-voorlichtingscampagne tot kort vóór het op grote schaal beschikbaar komen van een vaccin. Gelet op de toename in desinformatie rondom zowel Covid-19 als Covid-19 vaccins, adviseert de begeleidingscommissie om de voorlichtingscampagne zo snel mogelijk te starten. Dit om te voorkomen dat er dit najaar al een gevaarlijke perceptie c.q. informatiekloof is ontstaan.

De begeleidingscommissie adviseert een spoedige start op twee aspecten: enerzijds desinformatie *ontkrachten* en anderzijds *communiceren* over vaccinatie(s) tegen Covid-19. Dit zijn twee afzonderlijke strategieën, beide van groot belang.

De begeleidingscommissie benadrukt dat dit advies niet tot strekking heeft om afwijkende meningen dan wel kritische geluiden de mond te snoeren. Integendeel, de begeleidingscommissie adviseert om een respectvolle dialoog aan te gaan met Nederlandse critici en om online desinformatie te beantwoorden met objectiveerbare feiten en kennis.

Debunken van desinformatie

Zowel op internationaal² ³ en nationaal⁴ niveau neemt desinformatie m.b.t. Covid-19 en vaccins toe. Digitale ontwrichting is een feit.

Door middel van bots, al dan niet door kwaadwillenden geprogrammeerd, kunnen berichten/tweets plotseling een adembenemend bereik krijgen. Daarom is het zaak om er *snel* bij te zijn. De ervaringen in o.a. Estland en Litouwen⁵ leren dat het zinvol is om (Covid-19 en vaccin) desinformatie

¹ Kamerstukken II 2020/21, 25295, nr. 565.

² <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/immunizing-the-public-against-misinformation>

³ https://ec.europa.eu/netherlands/news/coronavirus-eu-voert-strijd-tegen-desinformatie-op_nl

⁴ <https://nos.nl/artikel/2344875-zeker-vijftig-accounts-verspreiden-nepnieuws-over-corona-in-nederland.html>

⁵ <https://en.delfi.lt/politics/debunk-eu-latvia-had-the-widest-spread-of-covid-19-related-disinformation-in-may.d?id=84505739>

zo snel mogelijk te ontcrachten met feiten. In Litouwen gebeurt dit steeds binnen 24 uur. De begeleidingscommissie adviseert om zo snel mogelijk tijd en menskracht vrij te maken om een systeem in te richten dat direct proactief desinformatie ontcracht. Tevens adviseert de begeleidingscommissie om aan het desinformatie expert-panel naast bedrijven en academici ook personen toe te voegen met praktische ervaring rondom digitale ontcraching.

Stem campagne af met experts, beoogde uitvoerders én doelgroepen

De begeleidingscommissie ziet dat het ministerie van VWS is begonnen met de voorbereiding van een vaccinatie-voorlichtingscampagne en juicht dit toe. Het zal echter tijd en goede voorbereiding vergen omdat de groep personen die zich tegen vaccinatie verzetten buitengewoon divers is.

De ervaringen met de CoronaMelder leren dat het zinvol is om *samen* met beoogde uitvoerders, doelgroepen én experts de boodschappen te diversifiëren. Betrek een zo vroeg mogelijk stadium de beoogde uitvoerders (de instanties die straks worden verzocht om mensen te vaccineren) bij het opstellen van o.a. concept-plannen, -tjdpaden, toevoer van vaccins, en potentiële Q&A's. De ervaringen leren ook dat het bij sommige doelgroepen het zinvoller is via tijdig en goed geïnfomeerde huisartsen te communiceren, dan via online-communicatie.

Nadat is besloten wélke doelgroepen als eerste worden gevaccineerd is het zaak om hierover zorgvuldig, eenduidig en onderbouwd te communiceren, ook naar die doelgroepen zelf.

Online *dialogo* op Instagram, YouTube, en andere sociale media

Het is van belang om niet alleen feiten en onderbouwingen te zenden maar tijd en menskracht te investeren in (online) dialogen, *gesprekken* met personen die twijfelen of bang zijn voor een COVID-19 vaccin.

De begeleidingscommissie benadrukt dat een (online) *dialogo* een fundamenteel ander proces is dan het betrekken van een aantal opiniemakers, 'influencers' of ambassadeurs. Het aangaan van dergelijke gesprekken noopt tot een structurele en langdurige inzet van professionele menskracht. Hierbij is het van belang dat de *dialogo* vooral ook plaatsvindt in fora waar de overheid (vooral nog) niet over Covid-19 vaccins communiceert, zoals Instagram, Pinterest, YouTube, Reddit, TikTok en Snapchat.

Digitaal 'vaccinatiebewijs'?

De begeleidingscommissie vraagt zich af of er wordt gedacht aan een elektronisch 'vaccinatiebewijs', als digitale variant van het bestaande zogenoemde gele boekje. De commissie ziet enerzijds de behoefte bij burgers ontstaan om gemakkelijk digitaal aan te kunnen tonen gevaccineerd te zijn, maar ziet anderzijds hieromheen een gevoelige sociale dynamiek ontstaan m.b.t. toelating en uitsluiting. Dit is niet iets om op zijn beloop te laten. Enerzijds gaat het om technische realisatie van een dergelijk digitaal vaccinatiebewijs en anderzijds om regulering van het gebruik ervan.